

Oross Dániel – Szabó Andrea:

Trendek a magyar egyetemisták és főiskolások politikai részvételében, 2011–2015

Bevezető

A hallgatók magyar demokráciához és a politikai pártokhoz való viszonyát nagymértékben befolyásolja az, hogy hajlandók-e a demokrácia és a politikai rendszer működtetéséhez szükséges tevékenységekben való részvételre. Annak érdekében, hogy komplex képet adjunk arról, miként válhat vonzóvá a közéletben való részvétel a korosztály tagjai számára, a hallgatók politikai részvételének vizsgálatakor nagy hangsúlyt fektetünk a politikai részvétel napjainkban változó formáinak, eszközeinek megértésére. Ha ugyanis az ifúság politikai részvételi hajlandósága csökken, annak nem kizárólag az az oka, hogy a fiatalok kevésbé érdeklődnek a politika iránt. A fiatal korosztályok érdeklődésén túl fontos a részvételi lehetőségek, mobilizációs csatornák megváltozását is figyelembe venni. Tanulmányunkban ezért megkülönböztetünk hagyományos, direkt és online politikai részvételt (Szabó A.–Oross 2012, 69). Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatócsoport 2015. áprilisában harmadik alkalommal megismételt egyetemista, főiskolás vizsgálatában a kérdéspark felállításakor kiemelt figyelmet fordítottunk a fiatalok részvételével összefüggő kérdéseknek, valamint a korábbi két kötetben megjelent eredmények (Szabó A.–Oross 2012, Oross–Szabó A., 2014) továbbgondolásának.

Az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás két korábbi hullámának eredményei a magyar hallgatókra nézve is megerősítették azt a nemzetközi szakirodalom által alátámasztott állítást, miszerint a politikai részvétel hagyományos formáiban (választási részvétel, politikai szervezetekben való részvétel, illetve az ezen szervezetekhez való kötődés bizonyos formái) való részvétel terén csökkenés tapasztalható. Ám míg az említett szakirodalomban különösen a választásokhoz köthető participációs formák bizonyultak kevésbé vonzóknak (Dalton 2008; Inglehart 1997; Norris 2002, 2007; Klingemann–Fuchs 1995; Pattie et al. 2004; Kriesi 2008; Dalton et al. 2004), addig a magyar hallgatók körében a választási részvételi hajlandóság a nemzetközi trendekkel összevetve nem vészjóslóan alacsony és az általunk mért csökkenés mértéke sem kiugró (2011/2012 fordulóján az összes egyetemista és főiskolás 50 százaléka jelezte biztos részvételét egy most esedékes parlamenti választáson, 2013 tavaszán ez az arány 47 százalékra apadt). Első, 2011/2012-ben készített kutatási hullámunk fontos és új eredménye volt, hogy a hallgatói társadalom teljes passzivitásával kapcsolatos korábbi sztereotípiákat sikerült megkérdőjeleznünk (Szabó A.–Oross 2012), amit a kutatás második, 2013-as hulláma megerősített (Oross–Szabó A. 2014).

Korábbi kutatásink során abból indultunk ki, hogy a politikai részvétel kérdéskörét új megvilágításba helyezi az online politikai részvétel. Eredményeink azonban nem igazolták feltevésünket, kutatásunk mindkét korábbi hulláma azt találta, hogy a demokratizálódás szempontjából nem hozott lényegesen új lehetőséget a virtuális tér, legalábbis az egész hallgatói társadalom számára biztosan nem. Annak érdekében, hogy a kérdést jobban lássuk,

kutatásunk harmadik hullámában a korábbinál több, hat változó segítségével mértük az online aktivitást.

Korábbi kutatási eredményeink már két ízben megerősítették (Szabó A–Oross 2012; Oross–Szabó A. 2014) azt a hipotézist, mely szerint a politikának rendkívül negatív a konnotációja Magyarországon, ezért a kérdésfeltevés során érdemesebb a közélet iránti érdeklődésre koncentrálni, a hallgatók ugyanis egyfajta stigmaként tekintenek a politikára (Csőzik 2014). Miután a fiatalok politikai részvételével kapcsolatban írt ifjúságügyi munkák (Hall–Williamson 1999; Wootsch 2009, Jancsák–Káta 2013) hangsúlyozzák a helyi politika fontosságát, ezért a politika és a közélet iránti érdeklődésen túl kutatásunk kérdőívében ezúttal a helyi politika megítélésére is rákérdeztünk.

Kutatási kérdések, hipotézisek

1. Azt feltételezzük, hogy a politika szóra továbbra is stigmaként tekintenek a fiatalok, míg a közélet kifejezés elfogadottsága magasabb. Miután a helyi politika eseményei a hallgatók életvilágához közelebb történnek, mint az országos politikai események, azt feltételezzük, hogy a helyi politika iránti érdeklődésük a politika iránti érdeklődésnél magasabbnak bizonyul.
2. Azt feltételezzük, hogy a direkt részvételi formákban való aktivitási hajlandóság magasnak bizonyul.
3. Az online részvétel terén mutakozó növekvő aktivitással kapcsolatos legfontosabb kérdésünk, hogy az online részvétel valóban új típusú részvételt jelent-e, valóban más, a korábbiakban nem mobilizált csoportok jelennek-e meg a politikai részvétel ezen formája révén?

Eredmények

Közélet, politika, helyi politika

Az elmúlt másfél, két évtizedben Magyarországon készített politikai szocializációs és választói magatartást vizsgáló adatfelvételek a politikától való folyamatos elfordulást rögzítették. Ennek részeként arra hívták fel a figyelmet, hogy a politika kifejezés az 1980-as évek közepére jellemzően egy enyhe pozitív kontextusból negatív, majd erősen negatív konnotációt hordozó kifejezéssé vált (Szabó I.–Örkény 1998; Szabó I. 2000, Laki–Szabó A.–Bauer 2001; Zsolt 2005). Kutatásunk előző hulláma plasztikusan bizonyította, hogy a politika negatív konnotációja miatt a politika iránt érezhetően, statisztikailag releváns módon kisebb az érdeklődés, mint a tágran értelmezett közélet iránt. Ezért az Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013 vizsgálat során azt feltételeztük, hogy a rendszerváltozást követő politikai és társadalmi átalakulás következtében a fiatalok politikára vonatkozó saját értelmezésében a „politika” kifejezés diszkreditálódott, a „politika” szó elutasítása nagyban kihat a fiatalok fogalomhasználatára is. A korosztály tagjai másként értelmezik, maguk számára másként fogalmazzák meg a politika fogalmával összekapcsolt cselekvési formák mindennapjaikban történő megjelenését: azt gyakorta nem „politikai”, hanem „közéleti” tevékenységként értelmezik (Szabó A. 2013). A fiatalok politikai részvételével kapcsolatban írt hazai ifjúságügyi munkák (Káta 2006, 74;

Nagy 2008; Wootsch 2009; Jancsák–Kátai 2013) és nemzetközi tanulmányok (Hall–Williamson 1999) egyaránt hangsúlyozzák, hogy a fiatalok elsősorban a saját mikrokörnyezetükben szólíthatók meg, ezért rendkívül fontos a helyi szintű közéleti folyamatokba való bevonásuk, valamint egyre égetőbbé válik az ifjúságpolitika regionális és lokális szintű kidolgozása (Gábor 2009, 14). A lokális közösségi struktúrák vizsgálata (UTASI 2012, 9–39; Oross 2015) igazolta, hogy az intenzívebb közösségi kötelekkel élő települések lakosságát intenzívebben érdekli a helyi politika, s nagyobb eséllyel aktív a helyi közéletben. A fentieket szem előtt tartva kutatásunk kérdőívében ezúttal a helyi politika jelentőségére is rákérdeztünk.

A kutatás kérdőívében külön-külön tettünk fel kérdéseket a politikai és a közéleti érdeklődéssel kapcsolatban. A hallgatóknak külön kellett – ráadásul a kérdőív különböző részein – a politika, a helyi politika és a közélet iránti érdeklődésüket egy 1-től 5-ig terjedő nonverbális skálán értékelniük.

1. táblázat.

**A közélet és a politika megítélése az egyetemisták és főiskolások között,
2011/2012, 2013 és 2015 (átlagok)**

	Aktív Fiatalok, 2011/2012	Aktív Fiatalok, 2013	Aktív Fiatalok, 2015
közélet	3,7	3,7	3,5
politika	3,1	3	2,7
helyi politika			2,5

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015.

Aktív Fiatalok Magyarországon kutatás első, 2011/2012-es és második, 2013-as hullámának adatai alapján a közéleti kérdések, társadalmi problémák iránti érdeklődés érdemben magasabb (3,7 pont), mint a politikai érdeklődés (3,0 pont) – és egyébként hajszálra meg egyezik a két vizsgált esztendőben. A magyar egyetemisták és főiskolások döntő többsége, több mint 60 százaléka mindkét vizsgálat során úgy válaszolt, hogy érdeklődik a közéleti kérdések, társadalmi problémák iránt, a nem érdeklődők aránya pedig 10 százalék körül mozgott. A politikai érdeklődés alacsonyabb, az érdeklődők aránya alig haladja meg az egyharmadot, míg a nem vagy egyáltalán nem érdeklődők mintegy 40 százalékot tesznek ki. A 2015-ös, kizárólag személyes módszerrel készített felvétel az előző évek érdeklődéséhez képest csökkenést jelzett, a közélet esetében kéttized, a politika esetében háromtized százalékponttal. Ezt a csökkenést azonban nem szabad túlértékelni. Ha megvizsgáljuk a 2013-as adatfelvétel személyes mintájának hasonló eredményeit a politika esetében 2,6, a közélet vonatkozásában pedig 3,4 pontos átlagos érdeklődést kapunk, vagyis nincs érdemi különbség a 2015-ös és a 2013-as személyes adatok között. Mindez rávilágít a személyes és az online kérdezés közötti különbségekre is.

A politikai és a közéleti érdeklődés közötti kapcsolat (Cramer's V 0,364) közepesen erős. A közélet iránt kevésbé érdeklődők a politika iránt sem érdeklődnek, ugyanakkor a magasabb

szintű közéleti érdeklődés nem feltétlenül jár együtt kimagasló politikai érdeklődéssel. A 2013-as adatfelvételhez képest különösen nagy eltérés mutatkozik a „nagyon érdekel” kategória esetében (59 százalékról 45 százalékra csökkent a közélet és politika iránt egyaránt nagyon érdeklődő egyetemisták és főiskolások aránya).

Ha fordítva vizsgáljuk a kérdést már szimmetrikusabb kép bontakozik ki. A politika iránt érdeklődők jóval inkább érdeklődnek a közélet iránt, ugyanakkor az is igaz, hogy a politika elutasítása még nem jár automatikusan együtt a közélet elutasításával.

2. táblázat.

A közéleti és a politikai érdeklődés együtt járása, (százalékos megoszlás)

Mennyire érdekelnek Téged a közéleti problémák?	Mennyire érdekel Téged a politika?					Összesen
	1 egyáltalán nem	2	3	4	5 nagyon érdekel	
1 egyáltalán nem	95	5	0	0	0	100
2	42	42	9	5	1	100
3	24	37	30	9	1	100
4	11	20	37	27	6	100
5 nagyon érdekel	6	6	12	31	45*	100
Mennyire érdekel Téged a politika?	Mennyire érdekelnek Téged a közéleti problémák?					Összesen
	1 egyáltalán nem	2	3	4	5 nagyon érdekel	
1 egyáltalán nem	12	21	41	22	4	100
2	1	16	50	30	3	100
3	0	3	38	53	6	100
4	0	3	16	59	22	100
5 nagyon érdekel	0	1	3	27	69	100

*2013-ban 59%.

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015.

2013-hoz hasonlóan 2015-ben is arra kértük a hallgatókat, hogy saját szavaikkal fogalmazzák meg, hogy mit jelent számukra a politika. A kapott eredmények plasztikusan jelzik a politika értékét ebben a korosztályban. Az alábbi két ábra jól mutatja, hogy két év alatt a politikával kapcsolatos asszociációk az egyébként is túlnyomóan negatív kontextusból a teljesen negatív kontextusba kerültek át. 2015-ben a magyar egyetemisták és főiskolások egyértelműen a korrupcióval azonosítják a politikát, míg 2013-ban a leggyakoribb említés a hazugság volt. Fel-felbukkantak a korrupció mellett olyan értéksemleges kifejezések, mint hatalom, parlament, közélet, pártok, társadalom vagy vita. 2015-ben a hazugság mellett Orbán Viktor neve, a csalás, a „bélsár”, a lopás, is feltűnik a parlament, a hatalom vagy a kormány kifejezések mellett.

1. ábra.

**Mi az az első (egyetlen) szó, ami eszedbe jut erről a kifejezésről: politika?
szófelhő – említések gyakorisága alapján, 2013, 2015***

*szó szerinti asszociációk, helyesírási hibák kijavítása után.

Forrás: Szabó-Oross 2012 és Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013 és 2015. Saját számítás.

A közéleti és a politikai érdeklődés kisebb mértékben különböző szociodemográfiai és szocio-kulturális tényezőkkel áll kapcsolatban, mint az apa iskolai végzettsége (a diplomás apák gyermekei a legérdeklődőbbek), az állandó lakhely település típusa (leginkább Budapest emelkedik ki az érdeklődők táborában), vagy a hallgató anyagi helyzete (a legfelső quartilisben a legmagasabb 2,97, míg a legsóban a legkisebb 2,58), illetve annak szubjektív megítélése. Érdekes megállapítást tehetünk a társadalmi nemet vizsgálva, ugyanis a két nem között érdemi különbség fedezhető fel. A férfi hallgatók inkább a politika, a női egyetemisták és főiskolások pedig inkább a társadalmi problémák, közéleti kérdések iránt nyitottak (a politikai érdeklődés átlaga férfiak 2,85, nők 2,58; közéleti érdeklődés átlaga férfiak 3,44, nők 3,58).

A társadalmi, közéleti, valamint a politikai érdeklődés kapcsolatban áll a vallásossággal is. Jelentősen meghaladja a minta átlagát az érdeklődés ugyanis az egyházasan vallásos hallgatóknál, míg a legalacsonyabb a nem vallásos egyetemistáknál és főiskolásoknál (egyházasan vallásos hallgatók közéleti érdeklődése 3,88, politikai érdeklődése 3,08; „nem vagyok vallásos” kategóriát választók közéleti érdeklődése 3,34, politikai érdeklődése 2,51).

A közéleti és a politikai érdeklődés emelkedik a képzési szint emelkedésével. Legalacsonyabb tehát az alapképzések között, legmagasabb pedig a doktorandusz hallgatóknál. Az egyes képzési területek szerint vizsgálva a kérdést, megállapítható, hogy a társadalomtudományi szakos, illetve a jogtudományi szakos hallgatók körében az átlagot lényegesen meghaladó mind a társadalmi, mind a politikai kérdések iránti affinitás.

A fenti tényezőket egy bináris logisztikus regressziós modellbe téve azt találjuk, hogy a politikai érdeklődésre szignifikáns módon hat az egyházasan vallásosság, a társadalomtudományi szakos képzési jelleg, valamint a társadalmi nem. E három tényező külön-külön érdemben növeli meg az érdeklődést. A társadalomtudományi képzésre járók mintegy négyszer jobban érdeklődnek a politika iránt, mint akik nem oda járnak, a férfiak esetében 1,9-szeres, míg az egyházasan vallásosaknál 2,6-szeres a növekmény mértéke.

Az előző vizsgálatunk eredményeire alapozva megállapítottuk, hogy a politikai szocializációs folyamatoknak döntő jelentőségük van a közéleti és/vagy a politikai érdeklődés kialakulásában (Oross–Szabó A. 2014). A közéleti és a politikai érdeklődés egyaránt kapcsolatban állt a kiemelt fontosságú szocializációs ágensekkel, azaz a családdal és a barátokkal. Többváltozós logisztikus regressziós modellek elemzése alapján kitűnt, hogy a több otthoni, családon belüli beszélgetés magasabb közéleti nyitottságot, de egyben magasabb politikai érdeklődést is eredményez. A 2015-ös adatfelvétel csak megerősíteni tudja korábbi elemzéseink eredményét. A szociodemográfiai, szociokulturális tényezők mellett, de inkább azokat megelőzve a közéleti, politikai érdeklődésre leginkább a családi szocializációs tényezők hatnak – amelyek persze nem függetlenek a szülő iskolázottságától, az anyagi helyzettől, stb. Az egyetemisták és főiskolásokat vizsgáló kutatásaink alapján nagy biztonsággal kijelenthető, hogy a családnak kimagasló szerepe van a politikai kérdések, témák iránti affinitások kialakításában. Abban persze lehet, sőt érdemes tudományos vitát folytatni, hogy a család e funkciójának mennyire tesz eleget (Szabó A.–Kern 2011; Csózik 2013; Bognár 2015; Csákö, 2009), de a családok, mint mikroközösségek érdemben tudják befolyásolni a felnövekvő nemzedékek politikai beállítódásait. Erre a tényezőre utal az is, hogy felvételeink szerint a magyar egyetemisták és főiskolások többsége kifejezetten konform, elfogadja a szülők által felkínált életmódot és értékrendszert.

A 2015-ös kutatása újdonsága az előző évekhez képest az volt, hogy a közélet, társadalmi problémák, valamint a politikai érdeklődés mellé, harmadik vizsgált tényezőként beemeltük a kérdőívbe a helyi politikai érdeklődést is. A helyi közélet megítélése kapcsán azt találtuk, hogy a magyar egyetemistákat és főiskolásokat nem szólítja meg a helyi politika, a hallgatók a helyi politikának csekély jelentőséget tulajdonítanak. Ez, a hipotézisünkkel ellentétes eredmény adódhat abból, hogy a hallgatók többsége az év nagy részében nem otthon, a szüleiével él, hanem kollégiumban, albérletben más településen, ezért a helyi politika eseményei még kevésbé jutnak el hozzájuk, mint a társadalom többségéhez. Ráadásul a helyi politika a kistépüléseken élő fiatalokat érdekli a legkevésbé. Sőt, az a helyzet, hogy a (nagy)politika általában is jobban érdekli a községben élő fiatalokat, mint a helyi politika (érdeklődési átlag 2,6 illetve 2,4 pont), igaz ugyanakkor, hogy a fővároson kívül a nagyobb városokhoz képest a kistépüléseken állandó lakhellyel rendelkezők helyi politika iránti érdeklődése hajszálnyiival magasabb. Összességében azt feltételezzük, hogy a helyi közélet, illetve politika más, kevésbé mobil ifjúsági csoportoknál egyébként erőteljesebb lehet, a helyi közösségek ereje abban az esetben jobban érvényesülhet.

A magyar egyetemisták politikai aktivitásának alakulása

A magyar egyetemisták és főiskolások részvételi mintázatainak elemzése több lépcsőben történik. Egyrészt részletesen jellemezzük a 2015-ös adatokat, másrészt bemutatjuk az időbeli változásokat. Külön is elemizzük a kutatássorozatunk egyik módszertani újdonságának, az online részvételnek az alakulását, végül a hagyományos, közvetlen és az online részvétel egymáshoz való viszonyát egy modellben mutatjuk be.

2015-ös tendenciák

2011-ben kezdett kutatássorozatunk újdonsága volt a korábbi társadalomtudományi alapkutatásokhoz képest, hogy kezdetektől fogva a politikai részvétel újszerű megközelítésére törekedtünk. A nemzetközi trendeknek megfelelően nemcsak a hagyományos, közvetlen részvételi repertoár típusokat, de az online formákat is vizsgáltuk, ráadásul az offline aktivitás esetében új formák tesztelésére is törekedtünk. A 2015-ös, harmadik hullám során már 14 offline és 6 online participációs formát vizsgáltunk meg a következő kérdés alapján: „Az alábbi tevékenységek közül részt vettél-e valamelyikben, csináltad-e már valamelyiket?” A részvételi forma tehát a múltra vonatkozott, azaz retrospektív/megvalósult és nem aktuális részvételről beszélhetünk. Elemzésünk során egy 21. részvételi formát is tesztelünk, ez pedig az országgyűlési választásokra vonatkozik, ebben az esetben viszont prediktív, azaz jövőre vonatkozó kérdést tesztelünk: „Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának, mennyire biztos, hogy elmenne szavazni...?”.

Az egyetemisták és főiskolások részvételi mintázata 2015 tavaszán sajátos képet mutat. Várakozásainkkal ellentétben nem az online, azaz a legkisebb energia-befektetéssel és személyes bevonódással járó repertoár típusok dominálják a részvételt, hanem az offline formák. Ezen belül is a „részt vettél önkormányzati választáson” kategória, amelyet a hallgatók 67 százaléka jelzett. Első ránézésre kissé magasnak tűnik ez az arány, ugyanakkor kétségtelen, hogy a 2014-es év egy „szuper választási év” volt Magyarországon, hiszen három országos jelentőségű szavazást tartottak fél év alatt (országgyűlési, EP és önkormányzati). Azt feltételezzük, hogy a magas önkormányzati választási részvétel a három megtartott választás együttes, kumulált hatását mutatja.

Az önkormányzati választásokon való részvételtől lényegesen marad el minden más aktivitási forma. Legkevesbé az interneten történő lájkolás (47%), valamint az egyetlen jövőre vonatkozó forma, az országgyűlési választásokon való biztos részvételi aktivitás (46%). Egyharmadot meghaladó aktivitás rögzíthető még a hallgatói választásokon való részvétel estében. Érdeemes felhívni a figyelmet, hogy négyből három valós választási szituációt jelent, még akkor is, ha az egyik jövőre vonatkozó. Ez tehát arra utal, hogy 2015-ben az egyetemisták politikai értékrendszerében a valódi politikai döntési helyzeteknek, az alternatíva közötti választásnak kiemelt jelentősége van. Ez a tény már csak azért is figyelemre méltó, mert korábbi kutatásaink ennyire plasztikusan nem jelezték a szavazások jelentőségét.

Miután az ábra önmagáért beszél, nem kívánjuk minden egyes részvételi formát külön-külön is leírni. Ha a 21 formát 3–3 csoportba soroljuk, jól látható, hogy mindhárom harmadban található online és offline participáció egyaránt. Érdeemes rámutatni, hogy vannak együtt mozgó formulák, így az interneten posztolt és kommentelt, vagy az aláírásgyűjtés és petíciók aláírása.

Az egyetemisták és főiskolások körében a legkevesbé kedvelt részvételi formák többsége kifejezetten a pártpolitikához kötődik. Ide sorolható a politikai jelvények viselése, a párttevékenység, kampánytevékenység.

3. táblázat.
A politikai részvétel különböző formái, 2015 (%)

aktivitás	százalék
önkormányzati választáson szavazott	67
lájkolt	47
biztos résztvevő országgyűlési választáson	46
hallgatói vál. szavazott	34
megosztott	32
interneten szavazott	31
petíciót aláírt	29
pénzt adományozott	27
aláírásgyűjtésben részt vett	27
kommentelt	24
posztolt	23
tüntetett	20
bojkottált	20
kapcsolatba lépett politikussal	19
szavazásra biztatott	13
spontán tüntetett	8
kampánymunkát végzett	8
pártmunkát végzett	6
tisztségviselő volt	5
blogolt	4
politikai jelvényt viselt	3

Az egyes kategóriák pontos elnevezései

Az alábbi tevékenységek közül részt vettél-e valamelyikben, csináltad-e már valamelyiket?

- részt vettél aláírásgyűjtésben,
- aláírtál politikai nyilatkozatot, népszavazási kezdeményezést, tiltakozó petíciót,
- részt vettél törvényes demonstráción, tüntetésen,
- részt vettél spontán tüntetésen, utcai vonuláson,
- szándékosan nem vásároltál, bojkottáltál árucikket, elkerültél üzletláncot,
- kampánytevékenységet folytattál (ajánlószelvény gyűjtése, plakátragasztás, stb.),
- valakit szavazásra buzdítottál a kampányban,
- szándékosan viseltél politikai jelvényeket, jelképeket,
- kapcsolatba léptél politikussal vagy önkormányzati képviselővel,
- tevékenykedtél politikai pártban, részt vettél a rendezvényein,
- pénzt adományoztál civil szervezetnek vagy pártnak,
- részt vettél önkormányzati választáson,
- megválasztott tisztségviselő voltál egy szervezetben,
- részt vettél hallgatói képviselőválasztáson,
- megosztottál közösségi oldalon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatban eseményeket, véleményedet tükröző képeket, videókat, posztokat,
- kommenteltél, hozzászóltál blogokon, közösségi oldalakon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatban,
- lájkoltál blogokon, közösségi oldalakon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatos bejegyzéseket,
- blogoltál közügyekkel, társadalmi témákkal kapcsolatban,
- szavaztál interneten valamilyen közélettel, társadalommal kapcsolatos kérdésben,
- posztoltál közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatos témában.

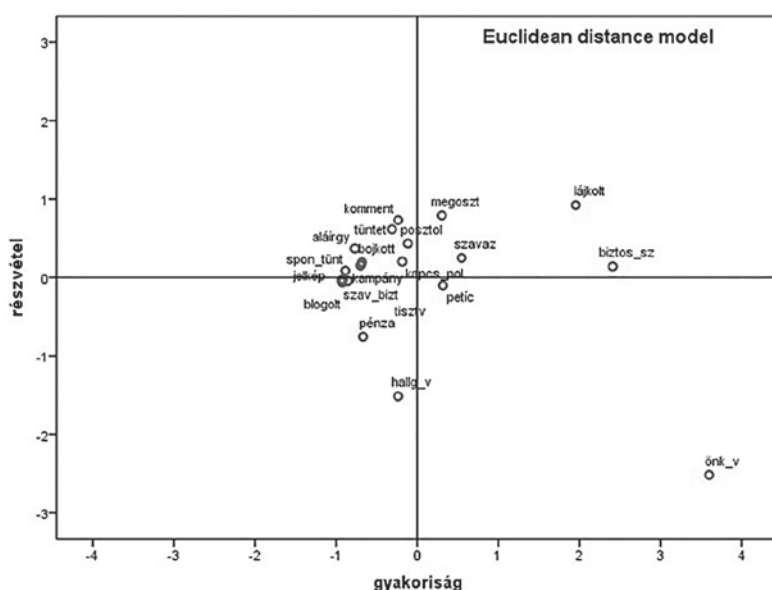
Valamint: Ha most vasárnap parlamenti választást tartanának (és jogosult volnál szavazni)” biztosan elmennék szavazni” kategóriát választók.

Forrás: Aktív F fiatalok Magyarországon, 2015.

A fenti 21 tiltakozási formát többdimenziós skálázással próbáltuk egy kétdimenziós térben elhelyezni, megvizsgálva a különböző repertoár típusok viszonyát. Ahogy arra az alábbi ábra utal, a politikai participációk döntő többsége az origo körül helyezkedik el egy tömbben, azaz nem válik el érdemben egymástól. Négy olyan típus került az elemzésbe, amelyek eltérő módon viselkednek. Ezek a lájkolt közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatos bejegyzéseket, hallgatói választáson, önkormányzati választáson vett részt, illetve biztosan részt venne egy most esedékes parlamenti választáson. Tehát a többdimenziós skálázás is azokat a formákat különítette el, amelyek választási típusúak, és egyébként a leggyakoribbak a hallgatók körében.

2. ábra.

A politikai részvétel egyes dimenziói (ALSCAL-modell), 2015

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015.

A részvétel mintázatok időbeli változásai

A 2013-as, előző adatfelvételünkben 14 offline és 5 féle online repertoárt elemeztünk, a 14 féle offline tevékenység azonban módszertani megfontolásokból, több ponton különbözik egymástól. Azokra az itemekre azonban, amelyek mind a két évben szerepelnek érdemes az összehasonlítást megtenni.

Az alábbi adatsorból kitűnik, hogy 2013 és 2015 között stagnált, sőt mintha még valamelyest csökkent is volna a magyar egyetemisták és főiskolások közéleti offline aktivitása. Különösen igaz ez a megállapítás a többszörös, három vagy annál is több közéleti részvételre. Ugyanakkor ne felejtjük el, hogy 2012 vége 2013 eleje kitüntetett időszaka volt hallgatói mozgalomnak,

hiszen a felsőoktatási törvény átalakítása ellen nagyszabású, kifejezetten expresszív jellegű, új tiltakozási formákat (pl. spontán vonulás, egyetemfoglalás) bevezető megmozdulások zajlottak Budapesten és az ország néhány nagy egyetemi városában (Pécs, Szeged). A 2014-es és a 2015-ös év ilyen szempontból kevésbé volt erős, különösen annak fényében, hogy 2014-ben három nagy, országos választást tartottak Magyarországon, és ez – a magyar hagyományoknak megfelelően – erősen beszűkítette a tiltakozási potenciált. Igaz ugyanakkor, hogy 2014 őszén és 2015 legelején egy rövid élettartamú tiltakozási hullám zajlott Magyarországon. Az internetadó bevezetése ellen kezdődött megmozdulások később újabb és újabb tartalommal telítődtek, és rendszeres időközönként tartottak különböző szervezésben utcai tüntetéseket, vonulásokat Budapesten, illetve az ország több nagy városában, sőt az országhatárokon kívül is. Az adatok alapján ezeknek a demonstrációknak mégsem volt olyan, az egész felsőoktatást mobilizáló ereje, mint a 2–3 évvel korábbi kifejezetten témaorientált demonstrációknak.²³

4. táblázat.

Az offline részvétel alakulása a magyar egyetemisták és főiskolások között, 2013 és 2015

	2013	2015
nincs részvétele	26	29
egy féle részvétele van	22	25
kétféle részvétele van	17	20
3 vagy többféle részvétele van	35	26
	100	100

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013 és 2015. Saját számítás.

Különösen sokat csökkent 2013-hoz képest ugyanis az utcai megmozdulásokon való részvételi arány (31-ről 20 százalékra), mint ahogy – egyébként megmagyarázhatatlan módon – jóval kisebb lett a bojkottban résztvevők aránya.

Egyetlen olyan aktivitási forma látható az alábbi táblázatban, amelynek nem csökkent, hanem nőtt a választottsága: a pénzadományozás valamely szervezetnek, pártnak. Magyarországon a 2010-es évek elején vált egyre népszerűbbé, hogy civil szervezetek, vagy akár oknyomozó internetes portálok arra kérik szimpatizánsaikat, hogy pénz adományozásával segítsék munkájukat. Az ilyen akciók közül talán a leghíresebb a Magyar Kétfarkú Kutya Párt²⁴ 2015 tavaszi akciója, amikor az Orbán-kormány menekültellenes plakátkampányait

23 Méréseink szerint egyébként a hallgatók kilenc százaléka jelezte, hogy részt vett a 2014 őszi, téli utcai tüntetéseken, megmozdulásokon, további 16 százalékuk pedig bár tevőlegesen nem vett részt ezeken, de támogatta azt, szeretett volna részt venni. Az országos, teljes lakosságot érintő adatokhoz képest még így is nagyságrendileg magasabb aktivitásról beszélhetünk (Szabó–Gerő 2015).

24 A Kétfarkú Kutya Párt (röviden MKKP) egy 2014-ben bejegyzett magyar viccpárt. Célja, a magyar politikai elitet kiparodizálva rávilágítani a magyar belpolitika visszásságaira, a pártok korrupcióját, pénzközpontú

ellensúlyozandó kértek pénzt a támogatóktól és szimpatizánsoktól. Az adományok mértéke jóval, nagyságrendekkel meghaladta a várt összeget. Talán az efféle akciók eredménye is, hogy míg két éve a kérdésre választ adó hallgatók 16 százaléka jelezte, hogy adományozott valamekkora összeget szervezetnek vagy pártnak, addig 2015-re több mint másfélszeresére nőtt ezen részvételi forma részesedési aránya (28%).

Vélmezhetően, egyrészt az online és a face to face adatfelvételi metodológiai különbségből, másrészt egy kétségtelenül bekövetkező befelé fordulásból, és ezzel párhuzamosan a politikától való elfordulásból is fakadhat, hogy a három vizsgálati hullámot vizsgálva felvételtől felvételre csökkent a részvétel a hallgatók körében. Nemcsak a hagyományos formák, mint a kampánytevékenység, vagy a politikussal való kapcsolatba lépés, de a petíció aláírása vagy a tüntetés is. Azaz a hagyományos (tradicionális) és a közvetlen (direkt demokratikus) repertoár típusok esetében egyaránt detektálható a csökkenés.

5. táblázat.

**Részt vettél-e valaha az alábbi tevékenységben?
A 2013-ban a 10 százalék feletti igen válaszok százalékos megoszlása**

	2011/2012	2013	2015
aláírást gyűjtött	44	30	27
tüntetett	39	31	20
petíciót aláírt	35	30	29
bojkottált	32	36	20
kapcsolatba lépett politikussal	23	21	19
kampánytevékenységet végzett	17	12	8
spontán tüntetett	10	16	8
pénzt adományozott		16	28
pártban tevékenykedett		11	6
politikai jelképet viselt		11	3
választott tisztségviselő volt		10	5

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2011/2012, 2013. és 2015. Saját számítás

Vizsgálataink szerint, vajmi kevés szociodemográfiai és szociokulturális tényező játszik szerepet a társadalom értelmzett részvétel kialakulásában. Nincs érdemi kapcsolat sem a társadalmi nemmel, sem a lakóhellyel vagy a kibocsátó család hátterével. Fontosabbnak tűnik az általános nyitottság a társadalmi és specifikusan a politikai kérdések iránt. Hogy csak egy plasztikus példát emeljünk ki, a politikai iránt nagyon érdeklődők 87 százalékának volt legalább egy

működésére. Az MKKP működése során intenzíven alkalmazza az utcai művészet (street art) eszközeit.

féle részvétele. Hasonlóan fontos a mérsékelt–radikális tengelyen való elhelyezkedés, mert a radikális oldalon lévők (6-os, 7-est választók az 1–7-ig terjedő skálán) 85–87 százaléka involválódott valamilyen politikai részvételi formában. Ezzel összefüggésben egyébként a diktatúrát valamilyen körülmények között elfogadók körében is meghaladja a 80 százalékot a szélesen értelmezett részvételi formákban való bevonódottak aránya. A különböző érték és ideológiai címkéket vizsgálva azonban már nem találunk ilyen összefüggést, hiszen az európeér/nyugatos, a kereszténydemokrata, vallásos, az erős nemzeti érzésű, valamint a zöld ideológiát vallók egyaránt 75–77 százalékanak volt valamilyen aktivitása.

Virtuális részvétel

Az online részvétel mibenlétét illetően nincs szakirodalmi konszenzus. A társadalomtudósok egy része úgy véli, hogy az online participáció nem önálló részvételi ág, nem több mint a hagyományos és kollektív formák technikailag új megoldása (Bakker–De Vreese, 2011.). Ezzel szemben áll az a felfogás, amely szerint a virtuális részvétel minőségileg más, mert olyan részvételi kaput nyit meg – pont a fiatalok számára – amelyet semmilyen más forma nem tud pótolni (Polat 2005; Stanley–Weare 2004, 506, Baek–Wojcieszak–Delli–Carpini 2010). A virtuális részvétel ebben a megközelítésben olyan lehetőség, amely képes korábban nem mobilizált csoportok bevonására.

Magyarországon több kísérlet is zajlott az online participáció részletesebb vizsgálatára. A magyar fiatalok online politikai aktivitását vizsgáló korábbi kutatási eredmények alapján az internetben rejlő politikai potenciált azon csoportok tudják kihasználni, akik már eleve elkötelezettek és aktívak. A kutatás azt találta, hogy a magyar társadalom információs rétegződése határozottan fedi a hagyományos demográfiai rétegződés mintázatát, a hagyományosan privilegizáltaknak tekintett társadalmi csoportok láthatóan teljes átfedést mutatnak a háló elittel (Hári 2010, 104, Szabó A.–Oross 2012, Oross–Szabó A. 2014), ugyanakkor az Aktív Fiatalok Magyarországon 2015-ös adatfelvétele lehetővé tette ezen forma minden korábbinál részletesebb elemzését.

A tanulmányunkban felvetett kérdések és problémafelvetések esszenciája röviden úgy foglалható össze, hogy az új vagy online részvétel valóban új típusú részvételt jelent-e, valóban más, a korábbiakban nem mobilizált csoportok jelennek-e meg a politikai részvétel ezen formája révén?

A kérdőívben hat online részvételi formát soroltunk fel (egyel többet, mint két éve), erről kellett a kérdezettnek megmondania, hogy részt vett-e valamelyikben, csinálta-e már valamelyiket. Mind a hat forma kifejezetten úgy lett megfogalmazva, hogy ne csak általában posztolásról, lájkolásról szóljon, hanem specifikusan, társadalmi problémákra asszociáljon a kérdezett.

- blogol: „blogoltál közügyekkel, társadalmi témákkal kapcsolatban”;
- posztolt: „posztoltál közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatos témákban”;

- hozzászólt, kommentelt: „kommenteltél, hozzászóltál blogokon, közösségi oldalakon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatban”;
- szavazott: „szavaztál interneten valamilyen közélettel, társadalommal kapcsolatos kérdésben”;
- megosztott: „megosztottál közösségi oldalon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatban eseményeket, véleményedet tükröző képeket, videókat, posztokat”;
- lájkolt: „lájkoltál blogokon, közösségi oldalakon közügyekkel, társadalmi problémákkal kapcsolatos bejegyzéseket”.

A 2015-ös adatok alapján a legmagasabb részvételi arányt a már jelzett lájkolás érte el 47 százalékkal. Arra kérdésre, hogy „szavaztál interneten valamilyen közélettel, társadalommal kapcsolatos kérdésben” a válaszadók 32 százaléka válaszolt igennel. A válaszadók 24 százaléka kommentelt már közéleti témában, míg közéleti tartalmú szöveget 23 százalékuk posztolt. A közéleti témájú blogot vezetőik aránya bizonyult a választható kategóriák közül a legalacsonyabbnak (4%). 2015-ben 38 százalék volt az online participációban nem involválódottak aránya.

A 2011-hez és 2013-hoz való összehasonlítás módszertanilag nem teljesen indokolt. 2015-ben igen – nem típusú kérdést tettünk fel, korábban pedig gyakoriságot (rendszeresen, alkalmanként, soha) mértünk. Az alábbi táblázat alapján ugyanis, egyrészt az adatfelvétel módszertanának megváltozása, másrészt a kérdésfeltevés átalakulása érdemben mozdította el az online participációt. 2011 és 2013 között talán még értelmezhető a csökkenés, de jól látható, hogy a 2015 adatsor teljesen más mintázatot mutat. Nem egyszerűen alacsonyabb lett a részvétel, de belső – nehezen magyarázatható – átrendeződések is kimutathatók (pl. a szavazás nagyságrendi csökkenése).

6. táblázat.

Az online részvétel alakulása 2011, 2013, 2015*
(2011 és 2013: az alkalmi és a rendszeres részvétel együttes százalékos megoszlása
2015: az igen válaszok százalékos megoszlása)

	2011	2013	2015
blogolt		12	4
posztolt			23
hozzászólt		32	24
megosztott	45	41	32
lájkolt (2011-ben hozzászólt)	55	49	47
szavazott	63	52	32

*az adatok – módszertani változtatások miatt – csak tájékoztató jellegűek.

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013. és 2015. Saját számítás

Az alfejezet két fő kérdése, hogy ténylegesen új csoportok bevonását teszi-e lehetővé az online participáció, illetve az, hogy mivel hozható összefüggésbe a hallgatók virtuális részvételi szándéka?

Az első kérdés megválaszolásához kiválasztottunk három szociodemográfiai, három élet-körülményekhez kötődő és két ideológiai, értékváltozót, és megnéztük, hogy ugyanazok a csoportok találhatók-e nagyobb arányban az offline résztvevők, mint az online résztvevők között. Az offline részvételt a kollektív participációra szűkítettük. Ha érdemi változás mutatkozik, változik az online és az offline tiltakozók köre, akkor mondhatjuk azt, hogy újabb csoportokat tudott az online részvétel bevonni.²⁵ Miután az online részvétel aránya magasabb 3 százalékponttal, mint a kollektív részvételé, akkor tekintettünk egy változást érdeminek, szignifikánsnak, ha az elérte, illetve meghaladta ennek a kétszeresét, a hat százalékpontot. Ezen túlmenően ugyanakkor azt is érdemes megvizsgálni, hogy az adott kérdés esetében van-e szignifikáns eltérés az egyes válaszkategóriák között.

25 A táblázatban az offline kollektív és az online participáció is 5–5 részvételi forma alapján jött létre.

7. táblázat.

Az offline kollektív és az online részvételi aktivitás összehasonlítása, %

	kollektív, offline (5 részvételi forma alapján)	online (5 részvételi forma alapján)	eltérés az offlinehoz képest
legalább egy formában részt vesz	59	62	+3
társadalmi nem			
férfi	59	67 ^a	+8**
nő	59	59	0
szülő iskolai végzettsége			
egyik szülő sem diplomás	63 ^a	61	-2
legalább az egyik szülő diplomás	56	64	+8**
állandó lakhely település típusa			
Budapest	58	60	+2
megyei jogú város	58	61	+3
egyéb város	62	65	+3
község	58	64	+6**
az intézmény fenntartója			
állami egyetem	62 ^a	62	0
állami főiskola	54	65	+9**
alapítványi/magán intézmény	34	58	+24*
egyházi intézmény	48	61	+13*
képzési szint			
alapképzéses	57	62	+5
mestereképzéses	64	58	-6*
osztatlan	65	67	+2
képzési terület			
agrár	59	81	+22***
bölcsész	59	67	+8**
gazdaságtudomány	59	58	-1
informatika	47	57	+10*
jogtudomány	71	77	+6***
műszaki tudományok	51	60	+9*
orvostudomány	66	66	0
pedagógia	63	65	+2
Melyik kijelentéssel ért egyet?			
rendszerhű	57 ^a	62 ^a	+5
rendszerközömbös	54	56	+2
rendszerkritikus	69	73	+4
Politikai eszmék elfogadása			
liberális, szabadgondolkodású	58	61	+3
europeér/nyugatos	64	68	+4
kereszténydemokrata-vallásos	65	61	-4
konzervatív, hagyománytisztelő	43	64	+21*
baloldali	50	81	+31***
erős nemzeti érzésű	61	70	+9***
rend és stabilitás híve	58	58	0
zöld környezetvédő	58	60	+2

Jelmagyarázat:

^a a Pearson-féle Chi-Square próba szignifikáns összefüggést jelez az adott változón belül.

dőlt jelzés: az átlagos részvételhez képest magasabb részvétel.

*: átlag alatti vagy átlagos online részvételi aktivitást eredményez a változás.

** : átlagot valamivel meghaladó online részvételi aktivitást eredményez a változás.

***: az átlagos szintet lényegesen meghaladó online részvételi aktivitást eredményez a változás.

Forrás: Aktív Fialatok Magyarországon, 2015. Saját számítás

A fenti táblázat egyes sorai, mintha arra utalnának, hogy vannak olyan főiskolai, egyetemi alcsoportok, amelyek, igaz erős megszorításokkal, de nagyobb hajlandóságot mutatnának az online térben való megszólalás iránt, mint involválódni a direkt demokratikus térben. Látható, hogy az online részvételi átlaghoz és az offline részvételhez képest is erősebbnek tűnik az online bevonódás

- a férfiak körében,
- a bölcsész,
- a jog- és
- az agrárképzésre járóknál, valamint
- a baloldali érzelműeknél és
- az erős nemzeti érzésűeknél.

A többi, látszólag jelentős eltérés ugyanakkor több feltételnek nem tesz eleget. Általában olyan csoportokról van szó, amelyek az offline vagy az online participáció átlagához képest eleve alacsonyabb szintet produkálnak, és a növekedés még így sem éri el az átlagot lényegesen meghaladó szintet. Hogy ezt jobban illusztráljuk: az informatikus hallgatóknak hiába 10 százalékponttal magasabb az online aktivitása, ha ez az átlagos online aktivitást meg sem közelíti, vagy ugyanígy: 24 ponttal növekszik az alapítványi és/vagy magánintézményekbe járók online részvétele, ugyanakkor ez a szint még az átlagos online részvétel alatt van.

Összességében tehát úgy tűnik, hogy néhány szűk csoport vonatkozásában mintha statisztikailag releváns változásokat rögzíthetnénk, ugyanakkor itt – éppen azért, mert szűk rétegek – felmerülhet az elemszám problematika, ezért a kapott eredményeket még ezekben az esetekben is óvatosan kell kezelnünk. Ráadásul például a bölcsészeknél, de különösen a jogászoknál egyébként is aktívabb hallgatói rétegekről beszélhetünk, akik számára az online tér kevésbé a demokratizmus növekedését, sokkal inkább a kollektív részvétel új terepekre kiterjedését jelentheti.

Az online tiltakozásokkal kapcsolatos utolsó kérdést, vagyis, hogy mivel hozható összefüggésbe a hallgatók virtuális részvételi szándéka, egy bináris regressziós modellel vizsgáltuk. Függő változónk az online participáció, míg a független változók halmaza nagyon széles, a szocio-demográfiai, szociokulturális tényezőkön túl az ideológiai hovatartozást, valamint a közéleti részvételt is magába foglalja. A közéleti szerezettség emeli leginkább az online participáció esélyét, mint ahogy a politikai érdeklődés is hat az online részvételre. Szigorúan elfogadva a $P \leq 0,05$ -ös szignifikancia szintet még egy változó hatása érdemi, ha a hallgató a bizonytalanok táborába (nem tudja, hogy melyik pártra szavazzon egy most esedékes parlamenti választáson)

tartozik, de ez a tényezők negatív a hatása.²⁶ Ugyanakkor érdemes megemlíteni három ideológiai tényezőt, amelyeknek a hatása ugyan nem szignifikáns, viszont jól láthatóan valamilyen irányban hatással van az online participációra. Ha valaki a demokratikus rendszer kritikusa, akkor több mint másfélszer nagyobb az esélye, hogy legyen virtuális részvétele, mintha nem lenne az. A rendpárti és a kereszténydemokrata/vallásos fiatalok esetében (akik között nagyon sok Fideszes szavazó van) viszont jelentősen csökken a részvétel esélye.

8. táblázat.
Az online tiltakozás bináris logisztikus modellje

	B	Sig.	Exp(B)
van közéleti szervezettsége (dummy)	,684	,001	1,981
érdekli-e a politika	,292	,002	1,339
Nem tudja	-1,512	,007	,220
Nem válaszol	-1,089	,064	,337
semmiképp se menne el szavazni	-1,122	,065	,325
rendszerkritikus	,502	,067	1,652
rendpárti címkét elfogadja	-1,045	,075	,352
kereszténydemokrata_konzervatív_vallásos	-1,057	,087	,347

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2015. Saját számítás.

Össességében a kutatás fontos eredménye, hogy láthatóvá vált: egy általános, társadalomra és vagy politikára való nyitottság, valamint társadalmi integráltság nélkül nehezen alakul ki bármilyen részvétel a magyar egyetemisták és főiskolások körében. A magyar egyetemisták és főiskolások 2013-hoz képest visszaszoruló tiltakozó hangja ugyanakkor mintha határozottabb kormányellenes (ellenzéki) karakterjegyeket mutatna.

A politikai részvétel horizontális modellje

Kutatássorozatunk egyik, ha nem a legfontosabb újdonsága volt a politikai részvétel sokrétű, hullámról hullámra bővülő vizsgálata. Az elmúlt években e témában készített tanulmányaink (Szabó A.–Oross 2012; Oross–Szabó A. 2014; Szabó A.–Oross 2014) igyekeztünk egy olyan módszertant kidolgozni, amellyel komplex módon bemutatható a magyar főiskolások és egyetemisták részvételi mintázata. Arra törekedtünk, hogy a hagyományos, a közvetlen (direkt demokratikus) és az online (virtuális) participációt egyaránt beemeljünk a horizontális modellünkbe.

Minden elemzésünk elkészítésekor jeleztük, hogy a kérdőív folyamatos adaptációja miatt nem lehet teljesen ugyanolyan eszköztárat használni az egyes elemek létrehozásakor, de az alapelv mindig azonos volt: megvizsgálni, hogy milyen a hallgatók közéleti, politikai részvétele. Azaz nem általában vizsgáltuk a részvételt, hanem azokat az itemeket választottuk ki, amelyek

²⁶ Nagelkerke R Square: 0,181; -2 Log likelihood: 815,567; Cox & Snell R Square: 0,132.

valamilyen módon kötődnek a politikai alrendszerhez, vagy politikai véleményartikulációként értelmezhetők.²⁷

A hagyományos (tradicionális) participáció három tényező együttes alakulásából jön létre. Nem elég tehát, ha valaki kötődik valamilyen közéleti szervezethez, de az is szükséges, hogy legyen biztos részvételi szándéka az országgyűlési választásokon való részvételre, és a politikai alrendszerhez kapcsolódó részvételi formában is kivegye a részét. Azaz erősen, személyesen vonódik be a politikai aktivitásba.

A közvetlen, direkt demokratikus részvételi típusok közül nyolcat választottunk ki, és ezek közül kellett a hallgatónak legalább kettőben részt vennie. A szűkítés oka az volt, hogy azt kérdeztük a hallgatótól: élete során részt vette-e valaha a felsorolt részvételi típusokban, ezért akár a kora gyermekkorban, egy szülő nyakában végig nézett tüntetést is részvételnak értelmezhetné a válaszadó. Másrészt a direkt demokratikus formák esetében a többi részvételi formához képest is magasabb a többszörös aktivitás, így indokolható, hogy miért szűkítettük le a vizsgáldást csak a kettős vagy többes részvételre.

Végül az online részvétel esetében 2013 folyamán a rendszeres aktivitást emeltük ki, 2015-ben pedig – a közvetlen részvételhez hasonlóan – a többes online participációt fogadtuk el, hiszen nem az online aktivitás gyakoriságát, hanem a meglétét vagy hiányát kérdeztük. Ezen belül is kétféle megfontolást alkalmazhattunk. Az egyik, ha kettő vagy annál magasabb többes részvételt vesszük figyelembe, a másik, ha a hármas vagy annál magasabbat. 2013 és 2015 adatait összehasonlítva ez utóbbi tűnt érvényesebb megoldásnak, mert az első jelentősen torzította az eredményeket.

A 2013-as és a 2015-ös vizsgálati hullám eredményeiből készített grafikonok lényegesen nem mutatnak eltérő mintázatot. Míg 2013-ban a hallgatók 48 százalékának nem volt (szűken értelmezett) politikai participációja, 2015-ben ez az arány 53 százalékra növekedett. A hallgatói társadalom kevesebb mint fele tekinthető tehát valamilyen mértékben politikailag aktívnak. Ugyanakkor, míg 2013-ban az aktívak, vagyis minden részvételi formában involválódtak aránya 4 százalék volt, 2015-re ez az arány 6 százalékra változott. A nappali tagozatos hallgatók 6 százaléka tehát a három részvételi forma mindegyikét valamilyen formában használja politikai értekeinek, véleményének, ideológiájának kifejtésére.

Abban az értelemben sem történt érdemi változás, hogy a részvétel vonzza a részvételt, tehát ha valamilyen involválódik a hallgató, akkor más részvételben is aktívabbá válik. A hallgatók mintegy negyedének (26%) többféle aktivitása is mérhető.

A magyar főiskolások és egyetemisták politikai aktivitásában a direkt részvételi formák bizonyultak a legnépszerűbbnek, ez a politikai participáció kulcsa. Megjegyezzük

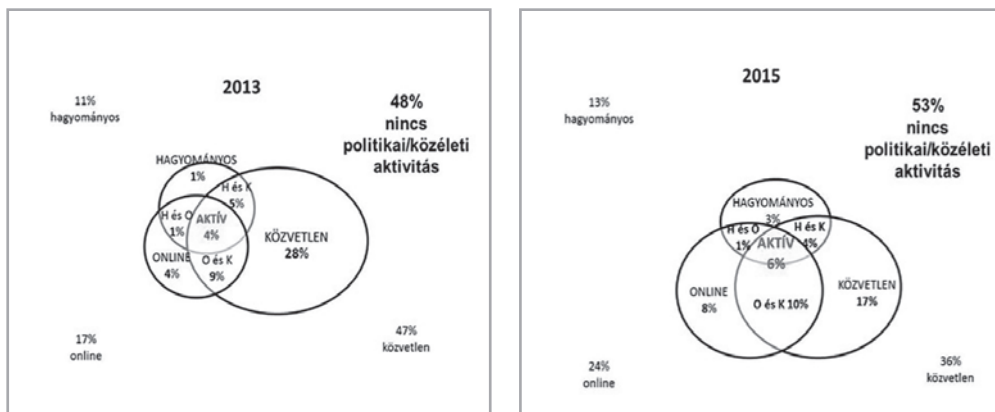
27 2014-ben megjelent tanulmányunkban elkészítettük a tág és a szűk részvételi modell összehasonlítását (Szabó A.–Oross 2014).

azonban, hogy az előző vizsgálati időszakhoz képest a közvetlen részvétel érdemben, 47 százalékról 36 százalékra csökkent, és ezzel párhuzamosan a kizárólag direkt participációval rendelkezők aránya is 28 százalékról 17 százalékra változott. Ennek ellenére igaz az a megállapítás, hogy akinek van – az egyén szintjén egyre magasabb szintű bevonódást, egyre jelentősebb költséget és ezzel párhuzamosan csökkenő kollektív jószágot eredményező – kollektív részvétele az nagyon nagy valószínűséggel hagyományos részt vevő is, és ezzel párhuzamosan az online térben is inkább kifejti saját véleményét, álláspontját.

Az elmúlt vizsgálati hullámhoz képest – vélelmezhetően, nem függetlenül a mérési módszertől – valamivel emelkedett az online részvétel mértéke és az önálló online részvétel is (8%), de ennek jelentőségét és szerepét csak akkor tudjuk érdemben megítélni, ha lesz egy következő vizsgálati hullám hasonló kérdezési technikával. Mindenesetre a grafikonból kitűnik, hogy a közvetlen és az online részvétel a hallgatók egytizedénél jelenik meg, amely közel azonos, mint két évvel korábban.

3. ábra.

A politikai részvétel az egyetemisták és főiskolások körében, 2013 és 2015

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013, 2015. Saját számítás.

A legaktívabb, „részvételt halmozó” egyetemisták és főiskolások jellemzéséhez egyrészt két-változós keresztábra elemzéseket készítettünk, másrészt egy bináris logisztikus modell segítségével megvizsgáltuk, hogy milyen dimenziók hatnak a kiemelkedő aktivitásra.

Mindkét esetben vizsgáltuk a kibocsátó család, valamint a hallgató saját szociodemográfiai, szociokulturális hátterét, egyes politikai szocializációs tényezőket és egyéni kompetenciákat, jellegzetességeket (hallgatói státusból eredő vonásokat és ideológiai kötődéseket). Az elemzések alapján jól körülhatárolható az aktív hallgatók karaktere. Egy, a politika iránt kimagasló mértékben érdeklődő, a családban és a barátok között a témáról gyakran beszélgető, a képzési struktúrában magasabb szinten tanuló fiatal képe bontakozik ki, aki rendelkezik valamilyen ideológiai kötődéssel, legyen az akár baloldali, akár jobboldali, illetve radikális jellegű. Ezen affinitását leginkább a családi szocializációból meríti, amelyhez jó alapot ad a szülő (apa) magas

iskolai végzettsége. A lényeg – ahogy erre korábbi elemzéseink során felhívtuk a figyelmet –, hogy a politikailag elkötelezett fiatalok a politikai aktivitásban is halmozottan involválódók. Mindez persze azt is jelenti, hogy van politikai preferenciájuk, ami a jelenlegi kormány–ellenzék dichotómiát figyelembe véve elsősorban az ellenzéki pártok támogatását jelenti.

A fenti leírásnak megfelelően egy bináris logisztikus modell segítségével vizsgáltuk az aktivitásra ható tényezőket. A függő egy kétértékű változó volt, ahol az egy azt jelentette, hogy minden részvételi formában aktív, a nulla pedig, hogy semmiben sem aktív. Az alábbi táblázat szerint a részvételhalmozásra a Jobbikra szavazás, a diktatúra pártiság, az egyháziasan vallásosság, az LMP-re szavazás, a demokrácia iránti elköteleződés hat erőteljesen és szignifikánsan. A községben található állandó lakhely, valamint a műszaki területen folytatott tanulmányok ugyanakkor csökkenti annak a valószínűségét, hogy halmozott részvétel alakuljon ki.

9. táblázat.
A halmozott részvétel bináris logisztikus modellje

	B	Sig.	Exp(B)
Jobbikos (0–1)	1,990	,000	7,312
diktatúraparti (0–1)	1,396	,018	4,038
egyháziasan vallásos (0–1)	1,378	,005	3,967
LMP-s (0–1)	1,368	,016	3,927
balos (0–1)	1,291	,056	3,637
demokrata (0–1)	1,022	,048	2,778
községben lakik (0–1)	-1,505	,021	,222
műszaki képzés (0–1)	-1,292	,065	,275
társadalomtudományi képzés (0–1)	,947	,163	2,578
természettudományi képzés (0–1)	,919	,166	2,507
jogtudományi képzés (0–1)	,846	,323	2,331
gazdaságtudományi képzés (1)	,764	,238	2,148
bölcsészképzés (0–1)	,751	,182	2,119
nem (1) (0–1) (1=ffi)	,583	,113	1,791
ateista (0–1)	,279	,644	1,322
Fideszes (0–1)	,231	,713	1,259
fővárosi állandó lakhely (0–1)	,180	,672	1,197
mesterképzés (0–1)	,158	,791	1,171
kor	,012	,603	1,013
osztatlan képzéses (1) (0–1)	,001	,998	1,001
apa diplomás (0–1)	-,039	,921	,962
Constant	-5,457	,000	,004

Forrás: Aktív Fiatalok Magyarországon, 2013, 2015. Saját számítás.

Összefoglalás

Tanulmányunkban igyekeztünk komplex képet adni arról, miként alakul a hallgatók politikai részvétele. Megkülönböztetünk hagyományos, direkt és online politikai részvételt és azokhoz a részvétel változó formáinak, eszközeinek megértésére huszonegy változót rendeltünk.

Korábbi kutatási eredményeinkből kiindulva elsőként azt feltételeztük, hogy a politika szóra továbbra is stigmatként tekintenek a fiatalok, míg a közélet kifejezés és a helyi politika elfogadottsága magasabb. A hipotézis első felében található állítás igaznak bizonyult. Valóban a hallgatók közéleti érdeklődése magasabb, mint a politika iránti affinitása, és ez az állítás független az időtényezőtől. Azt a sztereotípiát, hogy a nappali tagozatos egyetemisták és főiskolások elzárkóznának a társadalmi problémák, közéleti kérdésektől, kutatásunk plasztikusan cáfolta. Az azonban kétségtelen, hogy a politika megítélése rendkívül kritikus. A hallgatók többsége a korrupcióval, a hazugsággal azonosítja a szóasszociáció során a fogalmat. Az a várakozásunk, mely szerint a helyi politika iránti érdeklődés magasabb, mint az országos politikáké, nem bizonyítható. Sőt, a helyzet az, hogy nemcsak a nagyvárosi fiatalok, de a községben élők sem érdeklődnek kimagaslóan a helyi közügyek iránt. Azt feltételeztük, hogy ennek oka a hallgatók élethelyzetében, az ingázásban, illetve a lakóhelytől való tartós távollétben (kollégium, albérlet) rejlik.

Másodikként nemzetközi kutatások eredményeire tekintettel feltételezzük, hogy a hagyományos részvétel (a választási hajlandóság kivételével) alacsony és csökkenő trendet mutat a hallgatók körében. Azt találtuk, hogy 2013 és 2015 között stagnált, sőt valamelyest csökkent a magyar egyetemisták és főiskolások közéleti offline aktivitása. Különösen igaz ez a megállapítás a többszörös, három vagy annál is több közéleti részvételre. Azt azonban határozottan nem állíthatjuk, hogy a hagyományos részvétel terén egyértelmű csökkenés lenne. Adatfelvételtől adatfelvételre ugyan valamelyest csökkent az országgyűlési választásokon való részvételi szándék, de a horizontális modellünk alapján 2013-hoz képest 2015-ben nincs nagyságrendi elmozdulás. Sőt, úgy tűnik, a hallgatók számára a választási jellegű aktusok (önkormányzati, országgyűlési, helyi hallgatói) kifejezetten fontosak, ezt jelzi azok részvételi hierarchiában elfoglalt előkelő pozíciója.

Harmadszor azt feltételezzük, hogy a direkt részvételi formákban való aktivitási hajlandóság magasnak bizonyul. Az általunk készített horizontális részvételi modell alapján bizonyítható, hogy a közvetlen részvételi formákban való involválódásnak kitüntetett szerepe van a hallgatók részvételi mintázatában. Lényegében kulcselemről beszélhetünk. Akinek van – az egyén szintjén egyre magasabb szintű bevonódást, egyre jelentősebb költséget és ezzel párhuzamosan csökkenő kollektív jószágot eredményező – kollektív részvétele az nagyon nagy valószínűséggel hagyományos részt vevő is, és ezzel párhuzamosan az online térben is inkább kifejti saját véleményét, álláspontját. Vizsgálatunk azt találta, hogy a kollektív cselekvés egyes formáiban való involválódás független a társadalmi nemtől, valamint az állandó lakhely szerinti település típusától. A kibocsátó család szociokulturális és anyagi háttérének sincs különösebb jelentősége. A különböző fenntartójú intézményekbe járó hallgatók viszont eltérő mértékben

tiltakoznak. Az állami, nagy egyetemekre járók több mint kéttizede tiltakozó (62%), ezzel szemben a magán főiskolák és egyetemek hallgatóinak alig az egyharmada (34%). Az adatok azt jelzik, hogy azok a hallgatók tiltakoznak, akiknek van a társadalmi problémák, kérdések iránt valamiféle nyitottságuk, érdeklik őket az életvilágukon kívüli történések.

Végezetül arra voltunk kíváncsiak, hogy az online részvétel valóban új típusú részvételt jelent-e? A kutatás eredményei alapján a kérdésre igenlő választ adhatunk. Az online participáció lényegesen új csoportok bevonását teszi lehetővé, ugyanis vannak olyan főiskolai, egyetemi alcsoportok, amelyek, igaz erős megszorításokkal, de nagyobb hajlandóságot mutatnának az online térben való megszólalás iránt, mint a direkt demokratikus térben. Látható, hogy az online részvételi átlaghoz és az offline részvételhez képest is erősebbnek tűnik az online bevonódás a társadalmi nem szempontjából a férfiak körében; a képzési terület szerint a bölcsész, a jogi- és az agrárképzésre járóknál, valamint ideológiai szempontból a baloldali érzelműeknél és az erős nemzeti érzésűeknél. Kutatásunk azt találta, hogy az online és az offline kollektív participációt lényegében ugyanazok a tényezők befolyásolják: egy általános, társadalomra és vagy politikára való nyitottság, valamint társadalmi integráltság nélkül nehezen alakul ki bármilyen részvétel a magyar egyetemisták és főiskolások körében.

Kutatási eredményeink fényében indokoltnak tűnik a korábbiaknál szélesebb skálán mérni a fiatalok politikai részvételre vonatkozó attitűdjeit. A jövőbeli nagymintás ifjúságkutatások részvételre vonatkozó kérdésparkjának bővítése hozzájárulhat ahhoz, hogy az általunk vizsgált kérdéseket az ifjúsági társadalom egészét érintően is megvizsgálhassuk.

Irodalom

- Csákó Mihály (2009): Demokráciára nevelés az iskolában, in: Somlai Péter–Surányi Bálint–Tardos Róbert–Vásárhelyi Mária (szerk.): *Látás-viszonyok*. Budapest, Pallas, 155–188.
- Csőzik Rita: Politika, minek nevezzetek? A magyar egyetemisták és főiskolások politikáról alkotott szociális reprezentációja. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók*. Szeged, Belvedere Meridionale. 58–71.
- Gábor Kálmán (2009): Ifjúságkutatás és ifjúságpolitika. In: Biró István (szerk.): *Csatlakozás az európai ifjúsági térséghez, 3.0*: [CSEIT 3.0] / Szeged, EIKKA, 2009. p. 8–15.
- Hall, T. – Williamson, H. (1999): *Citizenship and Community*. Youth Work Press.
- Jancsák Csaba – Kátai Gábor (2013): Youth Services, Participation of Youth: Youth Policy in Hungary (2006–2012). Belvedere Meridionale XXV. évfolyam 4. szám, 88–100. DOI 10.14232/belv.2013.4.6
- Kátai Gábor (2006): *Gondolatok az ifjúságpolitikáról és eszközeiről*, Szeged, Belvedere Kiadó.
- Murányi István (2009): A tizenévesek előítéletessége és demokráciaértelmezése. In: Jancsák Csaba (szerk.): *Fiatalok a Kárpát-medencében. Mozaikok az ifjúságról*. Szeged, Belvedere Meridionale.
- Nagy Ádám (szerk.) (2008): *Ifjúságügy*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó.
- Nagy Ádám – Székely Levente (2008.): Civil ifjúság – szervezetek. Új Ifjúsági Szemle, VI. évfolyam 2–3. szám, 183–193.
- Oross Dániel (2015): *Ifjúsági részvétel a pártpolitikán túl*, Doktori értekezés. <http://phd.lib.uni-corvinus.hu/859/>

Oross Dániel (2013): Társadalmi közérzet, politikához való viszony. In: *Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet*, Budapest 2013 Kutatópont. 283–313.

Oross Dániel – Szabó Andrea (2014): A demokratikus részvétel tendenciái a magyar egyetemisták és főiskolások körében. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan Lázadó Hallgatók II.*, Budapest–Szeged. MTA TK PTI–Belvedere Meridionale, 77-99.

Politische Partizipation junger Erwachsener in der Schweiz. (Martina Rothenbühler, Franziska Ehrler, Kathrin Kissau). Schweizer Kompetenzzentrum Sozialwissenschaften FORS, Bern, 2012. ISSN: 1424-3342

Szabó Andrea (1997): *Civil önszerveződések generációs metszetben*. Budapest, MTA PTI.

Szabó Andrea – Oross Dániel (2012): A demokratikus részvétel tendenciái a magyar egyetemisták és főiskolások körében. In: Szabó Andrea (szerk.): *Racionálisan lázadó hallgatók 2012*. Szeged, Belvedere Meridionale.

Utasi Ágnes (2010): *Közösségi kapcsolatok. Műhelytanulmányok III.* Szeged, Belvedere

Williamson, H. (ed.) (2002): *Supporting Young People in Europe: Principles, Policy and Practice: the Council of Europe International Reviews of National Youth Policy 1997–2001 a Synthesis Report*. Council of Europe.

Wootsch Péter (2009): *Otthonosan itthon: települési ifjúsági munka*. Budapest, Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat.